

بررسی میزان کارایی پایگاه‌های اطلاعاتی مگ‌ایران^۱، نورمگز^۲ و اس‌آی‌دی^۳ در بازیابی و ربط مباحث علم اطلاعات و دانش‌شناسی با استفاده از کلیدواژه‌های آزاد و مقایسه آنها از نظر میزان استفاده از کلیدواژه‌های مهارشده

مهری شهبازی

دانشجوی دکتری رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛
دانشگاه شهید چمران اهواز؛ مری؛ دانشگاه پیام‌نور؛
پدیده‌آور رابط mehri-shahbazi@pnu.ac.ir

شبنم شاهینی

دانشجوی کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و
دانش‌شناسی؛ دانشگاه شهید چمران اهواز؛
shabnam.shahiny@yahoo.com

دریافت: ۱۳۹۳/۱۱/۱۵ | پذیرش: ۱۳۹۴/۰۳/۱۱ | مقاله برای اصلاح به مدت ۱۹ روز نزد پدیدآور بوده است.

فصلنامه | علمی پژوهشی
پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران
شاپا (چاپی) ۸۲۲۳-۲۲۵۱
شاپا (الکترونیکی) ۸۲۳۱-۲۲۵۱
نمایه در SCOPUS، ISC، LISTA،
jipm.irandoc.ac.ir
دوره ۳۱ | شماره ۲ | صص ۴۳۱-۴۵۴
زمستان ۱۳۹۴

چکیده: سرعت در بازیابی و انتقال اطلاعات و پوشش موضوعی دو عامل مهمی هستند که امروزه مورد توجه پایگاه‌های اطلاعاتی قرار می‌گیرند. در حقیقت، یک پایگاه اطلاعاتی در حوزه موضوعی خاص وقتی می‌تواند معتبر باشد که درصد زیادی از کلیدواژه‌های موضوعی آن حوزه را تحت پوشش قرار دهد و به تبع آن برای آن حوزه موضوعی بیشترین منابع را در اختیار بگذارد. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف مقایسه پایگاه‌های اطلاعاتی «نورمگز»، «مگ‌ایران» و «اس‌آی‌دی» از نظر تعداد نتایج بازیابی و ربط موضوعی واژگان علم اطلاعات و دانش‌شناسی بر اساس کلیدواژه‌های آزاد و مهارشده به روش پیمایشی انجام شد. کلیه مجله‌های حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی مورد تأیید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری اخذشده از آخرین فهرست نشریات معتبر این وزارتخانه در اسفند ماه سال ۱۳۹۲ و کلیدواژه‌های اخذشده از مقالات موجود در این مجله‌ها، جامعه آماری آن محسوب شدند. جست‌وجو و مقایسه کلیدواژه‌های موضوعی منتخب از بین کلیدواژه‌های

مهارشده در پژوهش حاضر در هر یک از پایگاه‌های «مگ‌ایران»، «نورمگز» و «اس‌آی‌دی» (سید) نشان داد که تعداد نتایج بازیابی‌شده واژگان آزاد و مهارشده علم اطلاعات و دانش‌شناسی در پایگاه اطلاعاتی «نورمگز» به نسبت دو پایگاه دیگر زیادتر است. از طرف دیگر، بررسی میزان ربط موضوعی مقالات اخذشده از جست‌وجوی این کلیدواژه‌ها نیز نشان‌داد که توانایی این پایگاه به نسبت دو پایگاه دیگر در دریافت مقالات مرتبط بیشتر است. به‌علاوه، اگرچه عناوین مجله‌های موجود در پایگاه اطلاعاتی «مگ‌ایران» از دو پایگاه دیگر بیشتر بوده و این پایگاه به نسبت دو پایگاه دیگر روزآمدتر است، اما پایگاه اطلاعاتی «نورمگز» از تعداد شمارگان مجله‌های بیشتری برخوردار است.

کلیدواژه‌ها: پایگاه اطلاعاتی فارسی، «نورمگز»، «مگ‌ایران»، «اس‌آی‌دی» (سید)، بازیابی اطلاعات، ربط، زبان مهارشده، زبان آزاد

۱. مقدمه

سرعت بازیابی اطلاعات، پوشش موضوعی و ربط از دلایل اصلی و مهمی هستند که امروزه نقطه توجه بسیاری از پژوهش‌های مربوط به پایگاه‌های اطلاعاتی می‌باشند. در حقیقت یک پایگاه اطلاعاتی در حوزه موضوعی خاص وقتی می‌تواند معتبر باشد که درصد زیادی از کلیدواژه‌های موضوعی آن حوزه را تحت پوشش قرار دهد و به تبع آن برای آن حوزه موضوعی بیشترین منابع را در اختیار بگذارد. به‌علاوه، عامل دیگری که اهمیت یک پایگاه اطلاعاتی را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد، تعداد نتایج بازیابی‌شده آن در حوزه‌های موضوعی تحت پوشش و میزان ارتباط این نتایج با کلیدواژه‌های مورد نظر است. صحبت از ارزیابی نظام بازیابی اطلاعات، همواره مفهوم ربط را به‌عنوان عمومی‌ترین معیار سنجش به ذهن متبادر می‌سازد که هرچند امری نسبی به نظر می‌رسد، تلاش برای افزایش آن، یعنی تطابق بین نیاز کاربر و پاسخ نظام‌های بازیابی همچنان ادامه دارد (حریری و همکاران ۱۳۹۲) و به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل در بهبود بازیابی یک پایگاه می‌توان به انتخاب کلیدواژه توسط کاربر پایگاه اشاره کرد. از طرفی، یکی از مهم‌ترین معضلات کنونی بازیابی اطلاعات، عدم تطبیق زبان جویندگان اطلاعات با زبان موجود در متون و به‌طور کلی زبان ارائه‌دهندگان اطلاعات است. به‌همین دلیل، امروزه یکی از مهم‌ترین چالش‌های حوزه ذخیره و بازیابی اطلاعات و بلکه بنیادی‌ترین آنها، نزدیک‌کردن زبان موضوعی جویندگان و ارائه‌دهندگان اطلاعات است (رضائی شریف‌آبادی، خسروی و حاجی‌زین‌العابدینی ۱۳۸۹). بدیهی است تفاوت‌های موجود بین بازیابی کلیدواژه‌های آزاد که برگرفته از زبان جویندگان اطلاعات است با کلیدواژه‌های مهارشده یا مستندشده با استفاده از یک اصطلاح‌نامه یا سرعنوان موضوعی، چشمگیر و قابل بررسی است. در این راستا «محمدی» در پژوهش خود در بررسی تأثیر اصطلاح‌نامه پیوسته «اریک» در مانعیت نتایج و زمان جست‌وجو نتیجه گرفت که استفاده از

اصطلاح‌نامه پیوسته «اریک» در بهبود پرسش‌ها و زمان جست‌وجو نقش به‌سزایی دارد و استفاده از اصطلاحات اعم، اخص، و وابسته، دقت بازیابی را تغییر داده و زمان جست‌وجو را افزایش می‌دهد. بنابراین، توجه و بررسی به پایگاه‌های اطلاعاتی از نظر میزان تفاوت در تعداد نتایج بازیابی شده در صورت استفاده از کلیدواژه‌های آزاد یا مهارشده، همچنین بررسی یک پایگاه اطلاعاتی از نظر میزان پوشش موضوعی خاص می‌تواند کاربران را در انتخاب یک پایگاه اطلاعاتی کامل‌تر، جهت جست‌وجو و بهبود وضعیت بازیابی یاری رساند (۱۳۸۸). با توجه به اینکه در حال حاضر بخش عمده‌ای از مجله‌های فارسی در ایران در سه پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی «اس‌آی‌دی»، «مگ ایران» و «نورمگز» نمایه می‌شود (دمرچی‌لو و حاجی‌زین‌العابدینی ۱۳۸۹؛ اسداللهی و نوکاریزی ۱۳۸۹)، پژوهش حاضر به‌منظور بررسی و مقایسه تعداد نتایج بازیابی شده و ربط موضوعی این سه پایگاه در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی با استفاده از کلیدواژه‌های آزاد و مهارشده و ارائه پیشنهادهایی راهگشا جهت بهبود وضعیت آنها در این زمینه انجام شده است.

۲. هدف پژوهش

هدف اصلی پژوهش حاضر شناخت میزان کارایی سه پایگاه اطلاعاتی «نورمگز»، «مگ ایران» و «اس‌آی‌دی» از نظر تعداد نتایج بازیابی و ربط موضوعی واژگان علم اطلاعات و دانش‌شناسی بر اساس کلیدواژه‌های آزاد و مهار شده است. در راستای این هدف، رسیدن به هدف فرعی مقایسه میزان پوشش و همپوشانی این سه پایگاه از نظر نمایه‌سازی مجله‌های حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی نیز مد نظر می‌باشد.

۳. سؤالات پژوهش

- به‌منظور رسیدن به اهداف پژوهش لازم است به سؤالات زیر پاسخ داده شود:
۱. نتایج بازیابی واژگان آزاد در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد بررسی از نظر تعداد چگونه است؟
 ۲. نتایج بازیابی واژگان مهارشده در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد بررسی از نظر تعداد چگونه است؟
 ۳. میزان ربط موضوعی مقالات بازیابی شده با استفاده از واژگان آزاد در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد بررسی چگونه است؟
 ۴. میزان ربط موضوعی مقالات بازیابی شده با استفاده از واژگان مهارشده در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد بررسی چگونه است؟

۵. هر یک از پایگاه‌های اطلاعاتی مورد بررسی چه درصدی از مجله‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی را پوشش می‌دهد؟
۶. میزان همپوشانی هر یک از پایگاه‌های اطلاعاتی مورد بررسی از مجله‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی چقدر است؟

۴. روش پژوهش

روش پژوهش حاضر پیمایشی بوده و کلیه مجله‌های حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی مورد تأیید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری اخذشده از آخرین فهرست نشریات معتبر این وزارتخانه در اسفند ماه ۱۳۹۲ و کلیدواژه‌های اخذشده از مقالات موجود در این مجله‌ها، جامعه آماری آن می‌باشد.

به منظور اجرای پژوهش، آخرین فهرست نشریات معتبر حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی مورد تأیید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در اسفند ماه سال ۱۳۹۲ که تاریخ تصویب اعتبار آنها در فاصله سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۰ بود، شامل ۱۳ عنوان مجله علمی-ترویجی و علمی-پژوهشی و ۶۲۳ شماره مورد استفاده قرار گرفت (جدول ۱). از این تعداد، یک عنوان به زبان انگلیسی بود و از جامعه مورد نظر حذف شد و بقیه، یعنی ۱۲ عنوان مجله این فهرست، جهت پاسخ به دو سؤال اول این پژوهش و همچنین انتخاب کلیدواژه‌هایی به منظور پاسخ‌گویی به سؤالات دیگر این پژوهش، در تاریخ ۲۷ اردیبهشت ۱۳۹۳ مورد بررسی قرار گرفت. تمامی مجله‌های این فهرست علاوه بر اینکه از طریق این سه پایگاه در دسترس بودند، دارای صفحه وبسایت اختصاصی نیز بودند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

جدول ۱. آخرین فهرست نشریات معتبر حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی مورد تأیید وزارت علوم،
تحقیقات و فناوری در اسفند ماه ۱۳۹۲

ردیف	نام نشریه	اعتبار	تاریخ تصویب	سردبیر	آخرین شماره پیاپی چاپ‌شده	آدرس سایت
۱	آینده میراث مرکز پژوهشی میراث مکتوب	علمی -	اردیبهشت ۸۳	حسن رضایی باغبیدی	۵۳	http://www.mirasmaktoob.ir/ayneh.asp اطلاعات در سایت فقط به صورت عنوان مقاله
۲	پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات (علوم و فناوری اطلاعات سابق) پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران با همکاری انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی	علمی -	خرداد ۸۸	سید رحمت‌اله فتاحی	۷۶	تمام متن jipm.irandoc.ac.ir
۳	فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و (فصلنامه کتاب) - سازمان اسناد کتابخانه ملی	علمی - ترویجی	مهر ۸۰	سعید رضایی شریف‌آبادی	۹۶	تمام متن Journals.nlai.ir
۴	پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی (مطالعات تربیتی و روان‌شناسی سابق) دانشگاه فردوسی مشهد	علمی -	خرداد ۸۳	سید رحمت‌اله فتاحی	۵	تمام متن infosci.um.ac.ir

ردیف	نام نشریه	اعتبار	تاریخ تصویب	سردبیر	آخرین شماره پیاپی چاپ شده	آدرس سایت
۵	ترویج علم - انجمن ترویج علم ایران	علمی - ترویجی	دی ۸۹	رضا منصوری	۴	www.popsience.ir تمام متن
۶	تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی - نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور	علمی - پژوهشی	اسفند ۸۸	غلامرضا فدایی عراقی	۷۵	www.publij.ir تمام متن
۷	تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی (کتابداری سابق) - دانشگاه تهران	علمی - ترویجی	اردیبهشت ۸۰	غلامرضا فدایی عراقی	۶۴	jlib.ut.ac.ir
۸	رهیافت - مرکز تحقیقات سیاست علمی کشور	علمی - ترویجی	مرداد ۸۴	سیدحسین قدسی‌پور	۵۴	
۹	سیاست علم و فناوری - مرکز تحقیقات و سیاست علمی کشور با همکاری انجمن مدیریت تکنولوژی ایران	علمی - پژوهشی	فروردین ۸۷	سید سپهر قاضی‌نوری	۲۱	nrisp.ac.ir/jstp تمام متن
۱۰	کتابداری و اطلاع‌رسانی - آستان قدس رضوی	علمی - پژوهشی	فروردین ۸۴	محمدحسین دیانی	۶۱	www.aqlibrary.org آدرس آستان قدس

ردیف	نام نشریه	اعتبار	تاریخ تصویب	سردبیر	آخرین شماره پیاپی چاپ شده	آدرس سایت
۱۱	مطالعات کتابداری علمی - و علم اطلاعات (علوم تربیتی و روان‌شناسی سابق) - دانشگاه شهید چمران اهواز	علمی - پژوهشی	تیر ۷۹	عبدالحسین فرج‌پهلوی	شماره پیاپی ندارد - آخرین سال ۱۹ با ۱۰ شماره	http://slis.scu.ac.ir
۱۲	International Journal of Information Science & Management	علمی - پژوهشی	مرداد ۸۷	جعفر مهرداد	۱۲	http://ijism.ricest.ac.ir/ojs/index.php/ijism/index
۱۳	گنجینه اسناد - سازمان اسناد کتابخانه ملی	علمی - ترویجی	دی ۸۷	سعید رضایی شریف‌آبادی	۹۲	journals.nlai.ir
۱۴	تعداد کل	پژوهشی	آبان ۸۹		۶۲۳	

به منظور تعیین تعداد کلیدواژه مورد نظر در نمونه آماری این پژوهش، مجله‌های مزبور مورد بازبینی قرار گرفت. با توجه به تفاوت موجود در تعداد شماره‌های مربوط به هر مجله، جهت انتخاب کلیدواژه‌ها، کلیه مقالات مربوط به آخرین شماره مجله‌ها، بدون در نظر گرفتن سخن سردبیر یا سرمقاله انتخاب شده، مورد بازبینی قرار گرفت و کلیدواژه‌های همه این مقالات جهت استفاده در این پژوهش دسته‌بندی شدند. به ۲ دلیل از آخرین شماره مجله‌ها استفاده شد:

۱. عدم هماهنگی بین تعداد شماره‌های مجله‌ها که از ۴ شماره تا ۹۶ شماره متغیر است.
۲. به غیر از شماره آخر مجله «آینه میراث» (پیاپی ۵۳) که ویژه‌نامه بود، بقیه مجله‌ها، دارای موضوعات و مباحث متفاوت بودند. در مورد مجله «آینه میراث» به‌طور استثناء شماره پیاپی ۵۲ مورد بررسی قرار گرفت.

پس از بررسی مقالات همه مجله‌های ذکر شده، ۴۵۹ کلیدواژه مقالات منتخب در یک جدول به ترتیب حروف الفبا تنظیم شدند و پس از حذف کلیدواژه‌های تکراری، تعداد ۴۰۴ کلیدواژه به‌عنوان نمونه آماری پژوهش حاضر مورد استفاده قرار گرفت. تعداد ۱۵۷ کلیدواژه از ۴۰۴ کلیدواژه مورد نظر دارای کلیدواژه مهار شده و مستند بودند که از این تعداد، ۸۱ کلیدواژه

جزء اسامی خاص زمانی، مکانی، موضوعی محسوب می‌شدند. با توجه به اینکه کلیدواژه‌های اسامی خاص در زبان آزاد یا مهارشده در اصطلاح‌نامه‌ها یکی هستند، بنابراین کلیدواژه‌های مذکور از آمار جامعه حذف شده و در نهایت، پژوهش حاضر با استفاده از ۷۶ کلیدواژه باقی‌مانده انجام گرفت.

۵. نحوه اجرای پژوهش

پس از تعیین جامعه، پژوهش در پنج مرحله انجام شد:

۱. مهار و مستندسازی ۴۰۴ کلیدواژه مهارنشده به‌دست آمده از مجله‌ها با استفاده از «اصطلاح‌نامه فرهنگی اصفاء»^۱ و جداسازی و دسته‌بندی کلیدواژه‌هایی که دارای کلیدواژه مستند در این اصطلاح‌نامه بودند.

مطالعه و بررسی و مشورت با متخصصان علم اطلاعات و دانش‌شناسی نشان داد که در حال حاضر منبع کاملی جهت مستندسازی واژگان در حوزه تخصصی علم اطلاعات و دانش‌شناسی به زبان فارسی وجود ندارد. بنابراین، پژوهشگران به این منظور، تعدادی از اصطلاح‌نامه‌های تخصصی و عمومی مورد تأیید متخصصان علم اطلاعات و دانش‌شناسی ایران را مورد بررسی قرار داده و از بین آنها، با توجه به ویژگی‌های خاصی که این منابع باید داشته باشند، سه اصطلاح‌نامه «اصفا»، «نما»^۲ و «ایسیس»^۳ و همچنین «سرعنوان‌های موضوعی فارسی»^۴ را جهت بررسی مقدماتی کلیدواژه‌ها انتخاب کرده و ابتدا تعداد ۵۰ کلیدواژه را در هر ۴ منبع مورد بررسی قرار دادند. از ۵۰ کلیدواژه مورد نظر تعداد ۹ کلیدواژه در «اصفا»، ۸ کلیدواژه در «نما»، ۸ کلیدواژه در «ایسیس» و ۱۵ کلیدواژه در «سرعنوان‌های موضوعی فارسی»، جهت مستندسازی یافت شد. بنابراین، با توجه به آمار به‌دست آمده و با توجه به اینکه کلیدواژه‌ها در «سرعنوان‌های موضوعی فارسی» به‌صورت ترکیبی از کلمات با علامت خط فاصله یا نقطه هستند، اصطلاح‌نامه «اصفا» بهترین منبع جهت

۱. فریبرز خسروی. اصطلاح‌نامه فرهنگی فارسی اصفاء. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۰.

۲. حسین غریبی، ملوک‌السادات بهشتی، و علی‌اکبر آقابخشی. اصطلاح‌نامه نما. تهران: مرکز اطلاعات و مدارک علمی، ۱۳۷۷.

۳. اصطلاح‌نامه اطلاع‌رسانی و کتابداری ASIS. تدوین جامعه علوم اطلاع‌رسانی آمریکا (ASIS)، ترجمه علی‌حسین قاسمی با همکاری نادر نقشینه. تهران: چاپار، ۱۳۸۱.

۴. پوری سلطانی، کامران فانی، و مهناز رهبری اصل. سرعنوان‌های موضوعی فارسی. تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۱.

مستندسازی واژگان در نظر گرفته شد.

۲. به منظور انجام صحیح جست‌وجو با شرایطی یکسان در هر یک از پایگاه‌ها، امکانات موجود در هر پایگاه به شرح زیر مورد بررسی و توجه قرار گرفت:

سایت «مگ‌ایران»: بخش جست‌وجوی سایت پایگاه «مگ‌ایران» شامل فیلد جست‌وجوی ساده و پیوند^۱ جست‌وجوی پیشرفته در صفحه اصلی است. در قسمت جست‌وجوی پیشرفته، این امکان به کاربر داده می‌شود که بتواند با استفاده از فیلدهای «یکی از کلمات»، «تمام کلمات»، «عین عبارت»: و «هیچ‌یک از کلمات»، جست‌وجوی خود را در کلیه مطالب مجله‌ها انجام دهد. در این سایت، امکان محدود کردن کلیدواژه به قسمت خاصی از مقاله، مثلاً عنوان یا کلیدواژه وجود ندارد و کلیدواژه مورد جست‌وجو در کل مطالب مجله‌ها مورد جست‌وجو قرار می‌گیرد.

سایت «نورمگز»: بخش جست‌وجوی پایگاه نورمگز هم شامل فیلد جست‌وجوی ساده و پیوند جست‌وجوی پیشرفته در صفحه اصلی است. در صفحه جست‌وجوی پیشرفته این پایگاه امکان محدود کردن نتایج جست‌وجو در فیلدهای «تمامی کلمات»، «عین عبارت»، «یکی از کلمات» یا «بدون این کلمه» به کاربر داده می‌شود. به علاوه، این صفحه امکان محدودیت جست‌وجو در زبانی خاص، رتبه علمی خاص، سال‌هایی خاص، موضوعات خاص یا جست‌وجوی کلمه یا عبارت فقط در عنوان، کلیدواژه، چکیده و متن یا همه موارد را برای کاربر فراهم می‌کند. این پایگاه در نتایج جست‌وجو، واژه یا عبارت مورد جست‌وجو را با توجه به محدودیتی که در دستور جست‌وجو تعریف شده، به صورت برجسته و رنگی مشخص می‌کند.

سایت «اس‌آی‌دی»: برای جست‌وجو در سایت پایگاه اطلاعاتی «اس‌آی‌دی» نیز در صفحه اصلی، فیلد جست‌وجو و پیوند جست‌وجوی پیشرفته وجود دارد. در قسمت جست‌وجوی پیشرفته این پایگاه فقط این امکان فراهم شده است که گزینه مورد جست‌وجو در عنوان، کلیدواژه، نشریه یا نویسنده بازیابی گردد. اما فیلد جست‌وجوی صفحه اصلی دارای محدودکننده‌های عنوان، کلیدواژه، چکیده، نشریه و نویسنده است. از بین این محدودکننده‌ها، محدودکننده چکیده این امکان را فراهم می‌کند که کلیدواژه مورد جست‌وجو در قسمت‌های اصلی یک مقاله جست‌وجو شود. این پایگاه نیز در نتایج جست‌وجو، واژه یا عبارت مورد جست‌وجو را با توجه به محدودیتی که در دستور جست‌وجو تعریف شده، به صورت برجسته و رنگی مشخص می‌کند.

در نهایت، با توجه به اینکه بررسی تعداد نتایج بازیابی شده از جست‌وجوی این کلیدواژه‌ها و

1. Link

رابطه موضوعی هدف اصلی پژوهش حاضر بود، جست‌وجوی کلیدواژه‌ها در هر سایت به‌طور کلی و با استفاده از فیلد جست‌وجو در صفحه اصلی و با در نظر گرفتن محدودیت‌های مربوط به جست‌وجوی عبارتی و کلیدواژه‌ای انجام شد.

۳. جست‌وجوی کلیدواژه‌های آزاد دسته‌بندی شده در سه پایگاه مورد بررسی در این پژوهش و تعیین تعداد نتایج بازایی شده از جست‌وجوی این کلیدواژه‌ها در هر یک از سه پایگاه و ذخیره ۱۰ مقاله اول بازایی شده هر کلیدواژه در یک فایل واژه‌پرداز، جهت انجام مراحل بعدی.

۴. جست‌وجوی کلیدواژه‌های مهارشده فوق در هر سه پایگاه و ذخیره ۱۰ مقاله اول بازایی شده مربوط به هر کلیدواژه در یک فایل واژه‌پرداز، جهت انجام مراحل بعدی.

۵. مقایسه تعداد نتایج بازایی شده از جست‌وجوی کلیدواژه‌های مهارشده و مهارشده در این سه پایگاه.

۶. بررسی و مقایسه میزان ربط مقالات ذخیره شده در مورد هر کلیدواژه و دسته‌بندی و مقایسه آنها.

به‌منظور بررسی ربط موضوعی، با توجه به اینکه در بسیاری از پایگاه‌ها معمولاً ۱۰ مقاله اول، مرتبط‌ترین مقالات در موضوع مورد بررسی هستند (بابایی و ساجدی ۱۳۹۲ به نقل از Spink et al. 2006) و عموماً جست‌وجوکننده ۱۰ مورد اول بازایی را مورد توجه قرار می‌دهد (بابایی و ساجدی ۱۳۹۲ به نقل از اسفندیاری مقدم و پریخ ۱۳۸۴)، بنابراین، پس از جست‌وجوی هر کلیدواژه، ۱۰ مقاله اول بازایی شده جهت تعیین میزان ربط موضوعی مورد بررسی قرار گرفت. به این منظور، با استناد به پژوهش‌های انجام شده در زمینه مؤلفه‌های ربط (میرزاییگی، صنعت‌جو، و دانی، ۱۳۹۱؛ داورپناه، و رمضانی درج ۱۳۸۵؛ Barry 1994؛ Maglaughlin & Sonenwald 2002)، مؤلفه‌های اصلی و مشترک در این پژوهش‌ها یعنی عنوان، چکیده (در صورت لزوم متن اصلی) و کلیدواژه‌های موضوعی جهت مقایسه و بررسی میزان ربط در نظر گرفته شد. در این مرحله، ۱۰ مقاله اول هر جست‌وجو مورد مطالعه قرار گرفت و ربط موضوعی مقاله بر حسب موارد زیر سنجیده شد:

- ◇ در صورت وجود کلیدواژه مورد نظر در عنوان و در بین کلیدواژه‌های موضوعی و مربوط بودن کلیدواژه در چارچوب عنوان به‌لحاظ مفهومی، آن مقاله مربوط در نظر گرفته شد.
- ◇ در صورت وجود کلیدواژه مورد نظر فقط در عنوان، یا نبود کلیدواژه در عنوان یا موضوع به مطالعه چکیده و متن کامل پرداخته شد. در مطالعه متن کامل، ملاک اصلی ربط، وجود کلیدواژه در بخش‌های یافته‌ها و بحث و نتیجه‌گیری و مربوط بودن به‌لحاظ مفهومی بوده است.

به‌منظور اطمینان بیشتر از اجرای صحیح، مقالات در این مرحله با مشورت چند تن از متخصصان حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی مورد بررسی قرار گرفت.

۷. بررسی عناوین تک‌تک مجله‌ها (جدول ۱) در هر سه پایگاه و مقایسه این سه پایگاه از نظر میزان پوشش و همپوشانی این مجله‌ها.

آخرین مرحله پژوهش حاضر بررسی میزان همپوشانی مجله‌های تخصصی علم اطلاعات و دانش‌شناسی در سه پایگاه مورد نظر است.

۶. پیشینه پژوهش

با توجه به هدف اصلی پژوهش، پیشینه این پژوهش به دو بخش تقسیم می‌شود: پژوهش‌هایی که تعداد نتایج بازیابی‌شده، پوشش موضوعی و همپوشانی پایگاه‌ها را مورد بررسی قرار داده‌اند و آنهایی که میزان ربط موضوعی را با استفاده از کلیدواژه‌های آزاد و مهارشده مورد توجه قرار داده‌اند. نگاهی اولیه به متون پیشین نشان می‌دهد که تاکنون سه پایگاه اطلاعاتی «مگ‌ایران»، «نورمگز» و «اس‌آی‌دی» با هم به‌منظور تعداد نتایج بازیابی و ربط، مورد مقایسه قرار نگرفته‌اند. اما پژوهش‌هایی در حوزه بررسی تعداد نتایج بازیابی و ربط در مباحث موضوعی متفاوت در بعضی از این پایگاه‌ها یا در پایگاه‌های اطلاعاتی دیگر در ایران و خارج از ایران انجام شده است که در این مختصر به ذکر برخی از مهم‌ترین و مرتبط‌ترین آنها پرداخته می‌شود.

بررسی پیشینه موجود در مورد تعداد نتایج بازیابی‌شده، پوشش موضوعی و همپوشانی پایگاه‌ها نشان داد که پژوهشگران پیشین با توجه به پایگاه‌های خاص یا مباحث خاص، مواردی را در این زمینه به شرح زیر مورد توجه قرار داده‌اند.

«گارسیا» و همکاران در پژوهشی به مقایسه ویژگی‌ها، کارکرد شاخص‌های عملکردی و چالش‌های پیش روی ۶ پایگاه اطلاعاتی اروپایی از منابع پزشکی وب^۱ پرداختند. آنها در این پژوهش نتیجه گرفتند که این پایگاه‌ها فاقد همپوشانی محتوا بوده و برای استفاده‌کننده مکمل همدیگر هستند. آنها جهت بقاء خود با سه چالش روبه‌رو هستند: بی‌ثباتی اینترنت، هزینه‌های نگهداری، و عدم استفاده علی‌رغم سودمندی آنها (García et al 2005).

«ویلسون» به‌منظور مشخص کردن میزان پوشش رشته‌های مختلف، تاریخ انتشار، زبان انتشارات و میزان بارگذاری مقالات پژوهشی، گوگل اسکالر را مورد بررسی و تحلیل قرار داد. وی در پژوهش خود به این نتیجه رسید که مباحث موضوعی این پایگاه‌ها شامل تجارت، آموزش،

1. CAL Reviews, CISMeF, DDRT, MedHunt, HONSelect, OMNI.

علوم انسانی، علوم پزشکی، علوم اجتماعی، و میان‌رشته‌ای می‌باشد (Wilson 2007). به‌علاوه، او پس از بررسی ۴۷ پایگاه اطلاعاتی به‌منظور مشخص کردن دامنه شمول در گوگل اسکالر نشان داد که بالاترین میانگین (۹۵ درصد) پوشش موضوعی مربوط به پایگاه اطلاعاتی مجله‌های دسترسی آزاد^۱ می‌باشد. او همچنین نشان داد که گوگل اسکالر از نظر پوشش موضوعی در برخی حوزه‌ها ضعیف است.

«گاول» و «ایسلید» همپوشانی عناوین مجله‌های نمایه‌شده در دو پایگاه استنادی «وب‌آوساینس»^۲ و «اسکوپوس»^۳ را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش آنها نشان داد که تعداد عناوین تحت پوشش «اسکوپوس» در زمان انجام پژوهش ۴۷۸۹ عنوان بیشتر از تعداد عناوین تحت پوشش «وب‌آوساینس» بود. در مجموع از ۱۳۶۹۰ مجله نمایه‌شده در «اسکوپوس» تعداد ۶۲۵۶ عنوان منحصر به این پایگاه، و از ۸۹۰۱ عنوان مجله نمایه‌شده در «وب‌آوساینس» تعداد ۱۴۶۷ عنوان منحصر به این پایگاه بوده است. به‌علاوه، آنها دریافتند که ۸۴ درصد عناوین نمایه‌شده در «وب‌آوساینس» در «اسکوپوس» و ۵۴ درصد عناوین نمایه‌شده در «اسکوپوس» در «وب‌آوساینس» نمایه شده است (Gavel and Iselid 2008).

«اسداللهی» و «نوکاریزی» پس از بررسی ساختاری و محتوایی پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی «اس‌آی‌دی»، «مگ‌ایران» و «نماتن» به این نتیجه رسیدند که پایگاه اطلاعاتی «مگ‌ایران» بیشترین جامعیت (۳۶/۳۵ درصد) را در مقایسه با مجله‌های کل کشور، و پایگاه «اس‌آی‌دی» بیشترین جامعیت (۹۴ درصد) را در مقایسه با مجله‌های علمی - پژوهشی داشته است. به‌علاوه پوشش موضوعی پایگاه «اس‌آی‌دی» در حوزه موضوعی پزشکی و پیراپزشکی بوده است، اما «مگ‌ایران» و «نماتن» در حوزه موضوعی علوم انسانی مجله‌های بیشتری را در برداشته‌اند. یافته‌های حاصل از محاسبه همپوشانی سنتی نشان داد که بیشترین همپوشانی بین پایگاه‌های «مگ‌ایران» و «نماتن» (۲۳/۸۲ درصد) و کمترین همپوشانی بین دو پایگاه «اس‌آی‌دی» و «نماتن» (۶۷ درصد) بوده است. پایگاه «اس‌آی‌دی» و «مگ‌ایران» به‌دلیل روزآمدسازی روزانه، و پایگاه «نماتن» به‌دلیل پوشش گذشته‌نگر وسیع‌تر در شرایط بهتری قرار داشته‌اند (۱۳۸۹).

«دمرچی‌لو» و «حاجی‌زین‌العابدینی» جامعیت نسبی پایگاه‌های فارسی‌زبان «مگ‌ایران»، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی («اس‌آی‌دی») و «ایران‌مدکس» را در بازیابی اطلاعات حوزه دندانپزشکی با استفاده از روش پیمایشی و مقایسه‌ای مورد بررسی قرار دادند. نتایج حاصل از پژوهش آنها نشان داد که «ایران‌مدکس» دارای بالاترین میزان جامعیت (۷۲ درصد) است و

1. open access journal databases

2. Web of Science (WOS)

3. Scopus

جامعیت نسبی پایگاه «مگ‌ایران» نسبت به «اس‌آی‌دی» بیشتر است (۱۳۸۹).

«غائبی» و «خسروی» به بررسی وضعیت بازیابی اطلاعات در دو پایگاه «نمایه» و «نما» و سنجش اثربخشی استفاده از واژگان کنترل‌شده در نمایه‌سازی این دو پایگاه در حوزه موضوعی علم اطلاعات و دانش‌شناسی و تاریخ پرداختند. آنها در پژوهش خود دریافتند که از نظر جامعیت، مانعیت و مدت زمان جست‌وجو در این دو پایگاه اختلاف معنی‌داری وجود دارد، اما همبستگی در این معیارها در دو پایگاه مستقیم و معنادار است. نتایج آنها نشان داد که پایگاه «نما» از نظر میزان جامعیت و مانعیت و مدت زمان جست‌وجو در وضعیت مطلوب‌تری نسبت به پایگاه «نمایه» قرار دارد و استفاده از اصطلاح‌نامه در نمایه‌سازی پایگاه «نما» بر نتایج بازیابی از آن پایگاه تأثیری مثبت و مؤثر گذاشته است (۱۳۹۰).

«رحیم‌پور» نیز به بررسی میزان بازیافت، دقت و همپوشانی پایگاه‌های اطلاعاتی «نورمگز»، «مگ‌ایران» و «اس‌آی‌دی» در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی پرداخت. او پس از انتخاب ۱۵ کلیدواژه تخصصی این حوزه با مشورت متخصصان، کلیدواژه‌های مذکور را در این سه پایگاه جست‌وجو کرده و سپس ۱۰ نتیجه اول هر جست‌وجو را مورد بررسی قرار داد. یافته‌های پژوهش او نشان داد که در بین پایگاه‌های مورد بررسی، پایگاه «نورمگز» بیشترین میزان بازیافت را به نسبت دو پایگاه دیگر داشته و پس از آن پایگاه «اس‌آی‌دی» و «مگ‌ایران» رتبه دوم و سوم را به خود اختصاص داده‌اند. از نظر میزان دقت نیز پایگاه «نورمگز» در رتبه اول و «اس‌آی‌دی» و «مگ‌ایران» در رتبه دوم و سوم قرار گرفته‌اند. یافته‌های پژوهش او در مورد همپوشانی بین پایگاه‌ها نشان داد که پایگاه «نورمگز» با همپوشانی عنوانی ۱۰ درصد و همپوشانی منابع اطلاعاتی ۷۶ درصد با سایر پایگاه‌ها، بیشترین میزان همپوشانی را دارد. آزمون کای اسکور در پژوهش او نشان داد که اختلاف معناداری بین سه پایگاه از نظر میزان بازیافت و دقت و همپوشانی منابع اطلاعاتی وجود دارد. اما، از نظر همپوشانی عنوانی در نتایج بازیابی شده اختلاف معناداری بین سه پایگاه اطلاعاتی وجود ندارد. در آخر، او نتیجه گرفت که پایگاه اطلاعاتی «نورمگز» هم از لحاظ بازیابی و هم از لحاظ دقت بهترین عملکرد را نسبت به دو پایگاه دیگر داشته است (۱۳۹۳).

بررسی پیشینه‌های انجام‌شده در حوزه ربط در پایگاه‌های اطلاعاتی نیز نشان داد که در این زمینه مواردی که در ایران و خارج از ایران مورد توجه قرار گرفته است، به شرح زیر است:

«باری» در پژوهش خود به شناسایی معیارهایی پرداخت که کاربران هنگام قضاوت ربط مدارک از آن استفاده کرده‌اند. نتایج پژوهش او نشان داد که به غیر از محتوای موضوعی ذاتی مدارک، عوامل موقعیتی دیگری مانند تجربه، زمینه دانشی کاربر، سطح دانش، عقاید و اولویت‌های شخصی نیز در ارزیابی مدارک و قضاوت ربط آنها تأثیرگذار است (Barry 1994).

«مگ لالین» و «سانن‌والد» به بررسی دیدگاه کاربران درباره معیارهای ربط پرداختند. آنها ۲۹ معیار را در قالب شش مقوله معیاری اصلی چکیده، نویسنده، محتوا، تمام متن، نشریه/ناشر و کاربر دسته‌بندی کردند (Maglaughlin & Sonnenwald 2002).

«داورپناه» و «رمضانی درح» در پژوهش خود در زمینه معیارهای قضاوت ربط در فضای الکترونیکی نتیجه گرفتند که بالغ بر ۵۰ درصد دانشجویان در مرحله ذهنی به عناصر عنوان، چکیده، موضوع و زبان مدرک، تصاویر، جداول و نمودارها، نوع مدرک و فهرست مندرجات و مطالب توجه می‌کنند (۱۳۸۵).

«نوشین‌فرد» و «امامی» در پژوهشی کاربردی پس از بررسی همپوشانی سنتی و نسبی پایگاه‌های اطلاعاتی «پاب‌مد» و «وب‌آوساینس» در حوزه بیماری‌های غدد درون‌ریز به این نتیجه رسیدند که از بین ۷۳۸۹ عنوان مقاله بازیابی شده در هر پایگاه، ۴۱۷۷ عنوان مقاله در پایگاه اطلاعاتی «پاب‌مد» و ۳۲۱۲ عنوان مقاله مربوط به پایگاه اطلاعاتی «وب‌آوساینس» بوده و ۲۵۸۶ عنوان مقاله به صورت مشترک در هر دو پایگاه وجود داشته است. به علاوه، آنها دریافتند که درصد همپوشانی نسبی «پاب‌مد» با نمره ۸۰/۵۱ درصد بیشتر از همپوشانی نسبی «وب‌آوساینس» با ۶۱/۹۱ درصد است (۱۳۹۱).

«میرزابیگی»، «صنعت‌جو» و «دیانی» پس از بررسی قضاوت ربط و معیارهای مورد استفاده دانشجویان در فرایند گزینش و ارزیابی منابع اطلاعاتی بر پایه نظریه سبک‌شناختی کل‌گرا و تحصیلی «رایدینگ»^۱ نتیجه گرفتند که هر چند بین گروه‌های تحلیلی و کل‌گرا در قضاوت ربط منابع اطلاعاتی تفاوت‌هایی مشاهده شده، اما این تفاوت‌ها از نظری آماری معنادار نبوده و با وجود اینکه بین دو حوزه علوم انسانی/اجتماعی و علوم پایه/فنی-مهندسی در میزان استفاده از عناصر منبع، تفاوت معناداری وجود نداشت، اما، بین میزان استفاده از عناصر منبع در گروه‌های کل‌گرا و تحلیلی تفاوت معناداری وجود داشت. افراد کل‌گرا بیشتر از متن کامل و افراد تحلیلی از عنوان و چکیده برای قضاوت ربط استفاده کردند. علاوه بر این، نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها حکایت از آن داشت که در مجموع بین دو حوزه علوم انسانی/اجتماعی و علوم پایه/فنی-مهندسی در میزان اهمیت معیارهای ربط تفاوت معناداری وجود نداشت، اما در سه معیار (قابل فهم بودن، اعتبار نویسنده و تازگی) بین گروه‌های کل‌گرا و تحلیلی تفاوت معناداری مبنی بر اهمیت بیشتر این سه معیار برای گروه تحلیلی مشاهده شد (۱۳۹۱).

«بابایی» و «ساجدی» به بررسی مقایسه‌ای میزان کارایی موتورهای کاوش تخصصی پزشکی

در بازیابی اطلاعات مربوط به بیماری‌های زنان و مامایی با استفاده از ۵ کلیدواژه تخصصی پرداختند. آنها با استفاده از سیاهه و ارسی شامل ۴۷ مؤلفه، ۱۰ نتیجه اول در ۵ موتور کاوش تخصصی پزشکی از نظر میزان ربط را مورد توجه قرار دادند. آنها در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که اختلاف معناداری از نظر بازیافت بین موتورهای مذکور وجود ندارد (۱۳۹۲).

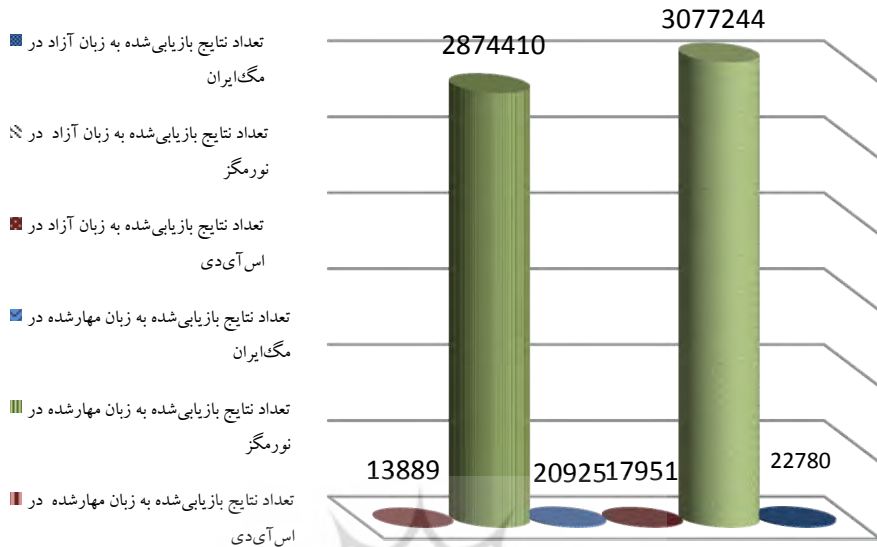
همان‌طور که مشاهده می‌شود در دو دسته پژوهش‌های انجام‌شده نزدیک به موضوع پژوهش حاضر، پژوهشگران سعی در بررسی تعداد نتایج بازیابی شده و ربط موضوعات متفاوت در پایگاه‌های مختلف را داشته‌اند. «درچی‌لو» و «حاجی‌زین‌العابدینی» و «اسداللهی» و «نوکاری» به مقایسه جامعیت و مانعیت بعضی از این پایگاه‌ها در حوزه موضوعی متفاوت پرداخته‌اند (۱۳۸۹). «رحیم‌پور» با روشی متفاوت از پژوهش حاضر فقط به بررسی دقت، جامعیت و همپوشانی سه پایگاه مد نظر در این پژوهش با استفاده از کلیدواژه‌های آزاد پرداخته است (۱۳۹۳). اما هیچ‌کدام از این پژوهش‌ها به بررسی و مقایسه کلیدواژه‌های آزاد و مهارشده در سه پایگاه اصلی مقالات موجود در زبان فارسی یعنی «مگ‌ایران»، «نورمگز» و «اس‌آی‌دی» به صورت یکجا و در حوزه موضوعی علم اطلاعات و دانش‌شناسی نپرداخته‌اند.

۲. یافته‌ها

یافته‌های پژوهش حاضر به ترتیب سؤالات پژوهش، به شرح زیر است:

◇ تعداد نتایج بازیابی‌شده وازگان آزاد و مهارشده علم اطلاعات و دانش‌شناسی در پایگاه‌های اطلاعاتی «نورمگز»، «مگ‌ایران» و «اس‌آی‌دی»

جست‌وجو و مقایسه ۷۶ کلیدواژه منتخب پژوهش حاضر در هر یک از پایگاه‌های «مگ‌ایران»، «نورمگز» و «اس‌آی‌دی» نشان داد (نمودار ۱) که تعداد نتایج بازیابی‌شده وازگان آزاد و مهارشده علم اطلاعات و دانش‌شناسی در پایگاه اطلاعاتی «نورمگز» با تفاوت زیادی به نسبت دو پایگاه دیگر قرار گرفته است. بعد از آن پایگاه اطلاعاتی «مگ‌ایران» و در آخر پایگاه اطلاعاتی «اس‌آی‌دی» از نظر تعداد نتایج بازیابی شده قرار دارند.

نمودار ۱. مقایسه تعداد نتایج بازیابی شده کلیدواژه‌های آزاد و مهارشده در سه پایگاه

◇ میزان ربط موضوعی مقالات بازیابی شده با استفاده از واژگان آزاد و مهارشده علم اطلاعات و دانش‌شناسی در پایگاه‌های اطلاعاتی «نورمگز»، «مگ ایران» و «اس آیدی»

۱۰ مقاله بازیابی شده از هر ۷۶ کلیدواژه مورد نظر در پژوهش حاضر از نظر میزان ربط موضوع در محتوا و عنوان، مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت. با توجه به اینکه در جست‌وجوی بعضی از کلیدواژه‌ها، پژوهشگر با تعداد کمتر از ۱۰ مقاله بازیابی شده روبه‌رو می‌شد، بنابراین ۴۱۳۵ عنوان مقاله (جدول ۳) در هر سه پایگاه، بازیابی شده و جهت بررسی ربط موضوعی مورد توجه قرار گرفت. همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، بیشترین تعداد مقالات با کلیدواژه آزاد و مهارشده مربوط به پایگاه اطلاعاتی «نورمگز» است. به‌منظور بررسی سطح معناداری اطلاعات به‌دست آمده، در پژوهش حاضر از آزمون مجذور خی استفاده شد. بررسی نتایج نشان داد که این آزمون در سطح $p \leq 0/05$ معنادار بوده و بنابراین، تفاوت مشاهده شده بین تعداد بازیابی انجام شده در هر سه پایگاه معنادار است.

جدول ۳. مقایسه و بررسی تعداد مقالات بازیابی شده با کلیدواژه‌های آزاد و مهار شده در هر سه پایگاه جهت

بررسی میزان ربط

ردیف	تعداد مقالات بازیابی شده با کلیدواژه آزاد در «مگ‌ایران»	تعداد مقالات بازیابی شده با کلیدواژه آزاد در «اس‌آی‌دی»	تعداد مقالات بازیابی شده با کلیدواژه آزاد در «نورمگز»	تعداد مقالات بازیابی شده با کلیدواژه آزاد در «مگ‌ایران»	تعداد مقالات بازیابی شده با کلیدواژه آزاد در «اس‌آی‌دی»	تعداد مقالات بازیابی شده با کلیدواژه آزاد در «نورمگز»
۱.	۶۹۷	۶۲۹	۷۴۷	۶۶۲	۷۴۲	۶۵۸
جمع کل			۴۱۳۵			
		Chi-Square = ۱۶/۷۲۶ =	df = ۵	Sig = ۰/۰۰۰۵		

بررسی ۴۱۳۵ عنوان مقاله بازیابی شده با توجه به مؤلفه‌های ربط در پژوهش حاضر نشان داد که از این تعداد، ۲۵۰۶ عنوان مقاله مرتبط (۶۰/۶ درصد) در این سه پایگاه وجود دارد. مقایسه جدول‌های ۳ و ۴ نشان می‌دهد که پایگاه اطلاعاتی «اس‌آی‌دی» در بازیابی کلیدواژه‌های مهار شده نسبت به دو پایگاه دیگر، میزان مقالات مرتبط بیشتری را مورد توجه قرار داده است. به‌منظور بررسی سطح معناداری اطلاعات به‌دست آمده، در پژوهش حاضر از آزمون مجذور خی استفاده شد. بررسی نتایج نشان داد که این آزمون در سطح $p \leq 0/05$ معنادار بوده و بنا بر تفاوت مشاهده شده بین تعداد بازیابی انجام شده در هر سه پایگاه معنادار است.

جدول ۴. مقایسه و بررسی تعداد مقالات بازیابی شده مرتبط با استفاده از کلیدواژه‌های آزاد و مهار شده در

هر سه پایگاه

ردیف	تعداد مقالات بازیابی شده مرتبط با استفاده از کلیدواژه آزاد در «مگ‌ایران»	تعداد مقالات بازیابی شده مرتبط با استفاده از کلیدواژه آزاد در «اس‌آی‌دی»	تعداد مقالات بازیابی شده مرتبط با استفاده از کلیدواژه آزاد در «نورمگز»	تعداد مقالات بازیابی شده مرتبط با استفاده از کلیدواژه آزاد در «مگ‌ایران»	تعداد مقالات بازیابی شده مرتبط با استفاده از کلیدواژه آزاد در «اس‌آی‌دی»	تعداد مقالات بازیابی شده مرتبط با استفاده از کلیدواژه آزاد در «نورمگز»
۱.	۳۵۵	۴۲۱	۴۹۹	۳۳۳	۵۰۷	۳۹۱
درصد	۵۰/۹ درصد	۶۶/۹ درصد	۶۶/۸ درصد	۵۰/۳ درصد	۶۸/۳ درصد	۵۹/۴ درصد
جمع کل	۲۵۰۶					
درصد	۶۰/۶ درصد					
		Chi-Square = ۶۳/۲۹۴	df = ۵	Sig = ۰/۰۰۰		

◇ میزان پوشش مجله‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی و همپوشانی هر یک از پایگاه‌های اطلاعاتی «نورمگز»، «مگ ایران» و «اس آی دی» در این مورد

همان‌طور که جدول ۵ نشان می‌دهد، از مجموع ۹۰۸ مجله موجود در این سه پایگاه ۳۸۹ مجله مربوط به پایگاه اطلاعاتی «مگ ایران»، ۴۲۵ مجله مربوط به پایگاه اطلاعات «نورمگز» و ۹۴ مجله مربوط به پایگاه اطلاعاتی «اس آی دی» است و بجز مجله‌های «پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات»، «رهیافت»، «مطالعات کتابداری و علم اطلاعات»، بقیه مجله‌ها در هر سه پایگاه مشترکاً وجود دارند. به منظور بررسی سطح معناداری تفاوت بین تعداد مجله‌های موجود در هر پایگاه نیز از آزمون مجذور خی استفاده شد. بررسی نتایج نشان داد که این آزمون در سطح $p \leq 0.05$ معنادار بوده و بنابراین، تفاوت مشاهده‌شده بین تعداد و شماره‌های موجود مجله‌ها برحسب پایگاه‌های اطلاعاتی معنادار بوده است.

جدول ۵. تعداد و شماره‌های موجود مجله‌های مورد بررسی در پایگاه‌های اطلاعاتی «مگ ایران»، «نورمگز» و «اس آی دی»

ردیف	نام نشریه	تعداد شماره‌های موجود		
		«مگ ایران»	«نورمگز»	«اس آی دی»
۱	آینه میراث	۵۳	۵۱	۳
۲	پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات	۴۶	-	-
۳	پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی	۵	۴	۱
۴	تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی	۳۷	۵۶	۱۶
۵	تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی (کتابداری سابق)	۲۶	۵۳	۹
۶	ترویج علم	۴	-	-
۷	رهیافت	۳۲	۴۴	-
۸	سیاست علم و فناوری	۲۲	۱۸	۲۱

ردیف	نام نشریه	تعداد شماره‌های موجود		
		«مگ‌ایران»	«نورمگز»	«اس‌آی‌دی»
۹	فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات (فصلنامه کتاب)	۵۶	۷۸	۴
۱۰	کتابداری و اطلاع‌رسانی	۵۸	۵۸	۳۰
۱۱	گنجینه اسناد	۴۰	۶۳	۵
۱۲	مطالعات کتابداری و علم اطلاعات	۱۰	-	۵
	جمع کل مجله‌های هر پایگاه	۳۸۹	۴۲۵	۹۴
	کل شماره‌های مجله‌های بررسی شده	۹۰۸		
	Chi-Square = ۱۶۱/۰۱۵	df = ۱۸		Sig = ۰/۰۰۰

جدول شماره ۶ نشان‌دهنده بازه زمانی مجله‌های موجود در سه پایگاه اطلاعاتی «مگ‌ایران»، «نورمگز» و «اس‌آی‌دی» است. سال انتشار مجله‌های موجود در این سه پایگاه نشان می‌دهد که پایگاه اطلاعاتی «مگ‌ایران» نسبت به دو پایگاه دیگر از اطلاعات روزآمدتری برخوردار است.

جدول ۶. بازه زمانی مجله‌های موجود مورد بررسی در پایگاه‌های اطلاعاتی «مگ‌ایران»، «نورمگز» و «اس‌آی‌دی»

نام نشریه	بازه زمانی نشر بر حسب سال		
	«مگ‌ایران»	«نورمگز»	«اس‌آی‌دی»
آینه میراث	۱۳۷۷-۱۳۹۱	۱۳۷۷-۱۳۹۱	۱۳۹۰-۱۳۹۱
پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات	۱۳۷۸-۱۳۹۲	-	-
پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی	۱۳۹۰-۱۳۹۲	۱۳۹۰-۱۳۹۱	۱۳۹۰
تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی	۱۳۷۹-۱۳۹۲	۱۳۸۷-۱۳۹۱ و ۱۳۷۰-۱۳۸۳	۱۳۸۸-۱۳۹۲
تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی (کتابداری سابق)	۱۳۸۰-۱۳۹۲	۱۳۹۲-	۱۳۸۹-۱۳۹۱
		۱۳۶۴ به صورت پیاپی و از سال ۱۳۳۹ تا ۱۳۶۲	
		به صورت پراکنده	

نام نشریه	بازه زمانی نشر بر حسب سال		
	«مگن ایران»	«نورمگز»	«اس آی دی»
ترویج علم	۱۳۹۰-۱۳۹۲	-	-
رهیافت	۱۳۷۸-۱۳۹۲	۱۳۷۲-۱۳۹۱	-
سیاست علم و فناوری	۱۳۸۷-۱۳۹۲	۱۳۸۷-۱۳۹۱	۱۳۸۷-۱۳۹۲
فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات (فصلنامه کتاب)	۱۳۷۹-۱۳۹۲	۱۳۶۹-۱۳۹۱	۱۳۹۱
کتابداری و اطلاع‌رسانی	۱۳۷۷-۱۳۹۲	۱۳۷۶-۱۳۹۱	۱۳۸۴-۱۳۹۲
گنجینه اسناد	۱۳۸۳-۱۳۹۲	۱۳۷۱-۱۳۹۱	۱۳۸۹ و ۱۳۹۱
مطالعات کتابداری و علم اطلاعات	۱۳۸۸-۱۳۹۱	-	۱۳۸۸-۱۳۸۹

۸. بحث و نتیجه‌گیری

سرعت سرسام‌آور رشد تکنولوژی و افزایش روزانه اطلاعات، نیاز به دسته‌بندی و سازماندهی هر چه سریع‌تر اطلاعات به‌منظور بالابردن تعداد نتایج بازیابی شده و استفاده آنها در آینده را دو چندان ساخته است. بر این اساس، تهیه و آماده‌سازی پایگاه‌های اطلاعاتی به این منظور می‌تواند راهگشا باشد. اما آنچه در این بین حیاتی به نظر می‌رسد، نحوه سرویس‌دهی اطلاعات در این پایگاه‌هاست.

در حال حاضر، پایگاه‌هایی به‌زبان فارسی در ایران موجود است که پایگاه اطلاعاتی «مگن ایران»، «نورمگز» و «اس آی دی» از معروف‌ترین آنها هستند. بدیهی است بررسی و شناخت این پایگاه‌ها و تلاش جهت بهبود وضعیت سازمان‌دهی و بازیابی اطلاعات در این نوع پایگاه‌ها می‌تواند راهگشا باشد.

بنابراین، در پژوهش حاضر به‌منظور بررسی تعداد نتایج بازیابی شده و ربط موضوعی این سه پایگاه در استفاده از کلیدواژه‌های آزاد و مهارشده، تعداد ۴۰۴ کلیدواژه اخذشده از مقالات تخصصی علم اطلاعات و دانش‌شناسی موجود در مجله‌های نمایه‌شده در این سه پایگاه مورد بررسی قرار گرفت.

با توجه به اینکه پژوهشگران نقش استفاده از اصطلاح‌نامه را جهت مهار کلیدواژه‌های موضوعی در بهبود پرسش‌ها و بازیابی مورد توجه قرار داده‌اند (محمدی ۱۳۸۸) در پژوهش حاضر نیز به مقایسه میزان تفاوت بازیابی بین کلیدواژه‌های آزاد و مهارشده پرداخته شد. به‌منظور انتخاب اصطلاح‌نامه مناسب جهت مهار کلیدواژه‌ها، بررسی پژوهشگر نشان داد که در میان

اصطلاح‌نامه‌های فارسی، «اصفا» از توانمندی بیشتری برخوردار است و بر این اساس، به‌منظور مهار کلیدواژه‌ها در پژوهش حاضر از اصطلاح‌نامه «اصفا» استفاده شد. اما با وجود توانمندی این اصطلاح‌نامه نسبت به سایر اصطلاح‌نامه‌های موجود در زبان فارسی، تنها ۱۷۶ کلیدواژه مهارشده از ۴۰۴ کلیدواژه مورد بررسی در این اصطلاح‌نامه موجود بود.

جست‌وجو و مقایسه ۷۶ کلیدواژه موضوعی منتخب از بین ۱۷۶ کلیدواژه مهارشده به‌دست آمده در پژوهش حاضر در هر یک از پایگاه‌های «مگ‌ایران»، «نورمگز» و «اس‌آی‌دی» نشان داد که تعداد نتایج بازیابی‌شده واژگان آزاد و مهارشده علم اطلاعات و دانش‌شناسی در پایگاه اطلاعاتی «نورمگز» با تفاوت زیادی نسبت به دو پایگاه دیگر در رتبه اول قرار گرفته است و پس از آن «مگ‌ایران» و «اس‌آی‌دی» در رتبه دوم و سوم قرار گرفته‌اند. در نگاه اول ممکن است این طور به نظر برسد که این تفاوت چشمگیر در تعداد نتایج بازیابی‌شده این پایگاه نسبت به دو پایگاه دیگر، میزان ربط موضوعی مقالات بازیابی‌شده را به حداقل کاهش خواهد داد، اما نتایج بررسی میزان ربط موضوعی مقالات اخذشده از جست‌وجوی این کلیدواژه‌ها نیز نشان داد که توانایی این پایگاه نسبت به دو پایگاه دیگر در دریافت مقالات مرتبط با استفاده از کلیدواژه‌های آزاد بیشتر است، اما با استفاده از کلیدواژه‌های مهارشده، پایگاه اطلاعاتی «اس‌آی‌دی» با اختلاف بسیار اندکی رتبه اول را به خود اختصاص داده است. «رحیم‌پور» نیز در پژوهش خود در مورد میزان دقت و بازیافت کلیدواژه‌های آزاد حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی در این سه پایگاه، به این نتیجه رسید که پایگاه اطلاعاتی «نورمگز» از دو پایگاه دیگر، هم از نظر دقت و هم از نظر بازیافت، قوی‌تر عمل کرده است. اما در پژوهش او پایگاه «اس‌آی‌دی» از نظر دقت و میزان ربط قبل از «مگ‌ایران» قرار می‌گیرد (۱۳۹۳).

نتایج حاصل از بررسی مجله‌های موجود در این سه پایگاه نشان داد که اگرچه عناوین این مجله‌ها در پایگاه اطلاعاتی «مگ‌ایران» از دو پایگاه دیگر بیشتر بوده و این پایگاه نسبت به دو پایگاه دیگر روزآمدتر است، اما پایگاه اطلاعاتی «نورمگز» از نظر تعداد شماره‌گان مجله، در رتبه اول قرار دارد و از تعداد مجله‌های بیشتری برخوردار است. «اسداللهی» و «نوکاریزی» (۱۳۸۹)، «دمرچی‌لو» و «حاجی‌زین‌العابدینی» نیز در بررسی پایگاه‌های اطلاعاتی «اس‌آی‌دی»، «مگ‌ایران» به این نتیجه رسیده بودند که پایگاه اطلاعاتی «مگ‌ایران» نسبت به «اس‌آی‌دی» بیشترین جامعیت را در مقایسه با مجله‌های کل کشور داشته است (۱۳۸۹). به‌علاوه، «اسداللهی» و «نوکاریزی» در پژوهش خود نشان دادند که پایگاه اطلاعاتی «مگ‌ایران» در حوزه موضوعی علوم انسانی نیز مجله‌های بیشتری را پوشش داده و اطلاعات این پایگاه نسبت به پایگاه اطلاعاتی «اس‌آی‌دی» روزآمدتر است (۱۳۸۹). این نتایج و مقایسه آن با نتایج حاصل از پژوهش حاضر نشان‌دهنده آن

است که پایگاه اطلاعاتی «مگ ایران» احتمالاً به روزآمد بودن مجله‌ها بیشتر اهتمام کرده و به بالابردن حجم اطلاعات ذخیره شده و مشکلات زیربنایی ناشی از طراحی پایگاه به منظور بالابردن توان جست‌وجو و بازیابی اطلاعات، توجهی نداشته است.

بر این اساس، به منظور بهبود وضعیت ذخیره، بازیابی و جست‌وجوی اطلاعات در منابع فارسی پیشنهاد می‌شود مشکلات ساختاری و زیربنایی موجود در این پایگاه‌های اطلاعاتی مورد توجه ویژه قرار گرفته و جهت ارائه راهکارهای اساسی برای بهبود وضعیت بازیابی، پژوهش‌های دیگری در این زمینه انجام شود و طراحان و تهیه‌کنندگان این پایگاه‌ها به زیرساخت‌های بنیادی جست‌وجو و بازیابی اطلاعات در این پایگاه‌ها توجه داشته و جهت رفع این‌گونه مشکلات تمهیداتی را در نظر بگیرند.

بدیهی است این‌گونه پژوهش‌ها و پژوهش حاضر، علاوه بر اینکه پژوهشگران را در انتخاب پایگاه مناسب جهت جست‌وجو و بازیابی اطلاعات یاری می‌رساند، طراحان و تهیه‌کنندگان این پایگاه‌ها را نیز نسبت به مشکلات موجود آگاه‌تر می‌سازد.

فهرست منابع

- اسداللهی، زهرا، و محسن نوکاریزی. ۱۳۸۹. ارزیابی ساختار و محتوای پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی نشریه‌های ایرانی. *علم اطلاعات و دانش‌شناسی*. ۱۳ (۲): ۱۱۳-۱۳۹.
- اسفندیاری مقدم، علی‌رضا، و مهری پریرخ. ۱۳۸۴. بررسی همپوشانی و رتبه‌بندی نتایج بازیابی در فراموتورهای کاوش و موتورهای تحت پوشش آنها. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*. ۳۲: ۴۲-۶۳.
- بابایی، الهام، و محمد ساجدی. ۱۳۹۲. بررسی مقایسه‌ای میزان کارایی موتورهای کاوش تخصصی پزشکی در بازیابی اطلاعات مربوط به بیماری‌های زنان و مامایی. *مدیریت اطلاعات سلامت* ۱۰ (۲): ۲۳۴-۲۴۶.
- حریری، نجلا، فهیمه باب‌الحوایجی، مهرداد فرزندی‌پور، سمیه نادری‌راوندی. ۱۳۹۲. معیارهای ارزیابی ربط در نظام‌های بازیابی اطلاعات: دانسته‌ها و ندانسته‌ها. *پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات* ۳۰ (۱): ۱۹۹-۲۲۱.
- دمرجی‌لو، منصوره، و محسن حاجی‌زین‌العابدینی. ۱۳۸۹. مقایسه جامعیت نسبی پایگاه‌های فارسی زبان مگ ایران، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (اس.آی.دی) و ایران مدکس در بازیابی اطلاعات حوزه دندانپزشکی). *علم اطلاعات و دانش‌شناسی*. ۱۳ (۱): ۵۳-۷۲.
- رحیم‌پور، نازیلا. ۱۳۹۳. بررسی ضریب دقت و بازیافت مقالات حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی در مقالات فارسی پایگاه‌های نورمگز، مگ ایران و اس.آی.دی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه قم.
- (دسترسی در <http://ganj.irandoc.ac.ir/articles/695263> در ۹۴/۳/۸)
- رضائی شریف آبادی، سعید، عبدالرسول خسروی، و محسن حاجی‌زین‌العابدینی. ۱۳۸۹. امکان‌سنجی مهار مستندات

موضوعی پزشکی در پایگاه‌های اطلاعاتی فارسی موجود بر روی وب. *مطالعات تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه فردوسی* ۱۷: ۱۸۳-۲۰۱.

غانبی، امیر، فریبرز خسروی، و آرزیتا مالمیر. ۱۳۹۰. وضعیت بازیابی اطلاعات در دو پایگاه نمایه و نما و سنجش اثربخشی استفاده از واژگان کنترل‌شده در نمایه‌سازی این دو پایگاه. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی* ۱۷ (۲): ۲۴۷-۲۶۲.

نوشین‌فرد، فاطمه، و زهرا امامی. ۱۳۹۱. هم‌پوشانی سنتی و نسبی پایگاه‌های اطلاعاتی «پاب‌مد» و «وب‌آو‌ساینس» در حوزه بیماری‌های غدد درون‌ریز. *فصلنامه نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی* ۱ (۳): ۸۹-۱۰۱.

داورپناه، محمدرضا، و عباسعلی رضائی‌درج. ۱۳۸۵. بررسی معیارهای قضاوت ربط در فضای الکترونیکی. *مطالعات تربیتی و روان‌شناسی* ۲۵: ۵-۳۰.

میرزاییگی، مهدیه، اعظم صنعت‌جو، و محمدحسین دیانی. ۱۳۹۱. بررسی فرایند قضاوت ربط در گزینش و ارزیابی منابع اطلاعاتی از رویکرد نظریه سبک‌شناختی کل‌گرا-تحلیلی رای‌دینگ. *فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی* ۶۰: ۹۳.

محمدی، فخرالسادات. ۱۳۸۸. توسعه بهینه پرسش‌های جست‌وجو با استفاده از اصطلاح‌نامه پیوسته اریک و تأثیر آن در مانعیت نتایج و زمان جست‌وجوی کاربر. *علوم و فناوری اطلاعات* ۲۴ (۴): ۲۹-۵۲.

Barry, C. 1994. User- defined relevance criteria: an exploratory study. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 45 (3): 140-159.

Erfanmanesh, M. A., and F. Didegah. 2013. A Comparison of Web of Science and Scopus for Iranian Publications and Citation Impact. *International Journal of Information Science and Management (IJISM)* 11 (1): 11-27.

García, Francisca Abad, Aurora González Teruel, Patricia Bayo Calduch, Rosa de Ramón Frias, Lourdes Castillo Blasco. 2005. A comparative study of six European databases of medically oriented Web resources. *J Med LibrAssoc*. 93 (4): 467-479.

Gavel, Ylva, and Lars Iselid. 2008. Web of Science and Scopus: a journal title overlap study. *Online Information Review* 32 (1): 8-21.

Maglaughlin, K. L., and D. H. Sonnenwald. 2002. User perspectives on relevance criteria: A comparison among relevant partially relevant and not? Relevant judgments. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 53 (5): 327-342.

Spink A., B. J. Jansen, V. Kathuria, and S. Koshman. 2006. Overlap among major web search engines. *Internet Research* 16 (4): 419-26.

Wilson, Virginia. 2007. A Content Analysis of Google Scholar: Coverage Varies by Discipline and by Database. *Evidence Based Library and Information Practice* 2 (1): 134-136.

مهری شهبازی

متولد سال ۱۳۵۱، دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی در دانشگاه شهید چمران اهواز است. ایشان هم‌اکنون عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور است.

علم اطلاعات و مدیریت اطلاعات، پایگاه‌های اطلاعاتی، کیفیت داده‌ها و اطلاعات، سازماندهی اطلاعات و ادبیات کودک از جمله علایق پژوهشی وی است.

شبنم شاهینی

متولد سال ۱۳۶۹، دارای مدرک تحصیلی کارشناسی ارشد در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دانشگاه شهید چمران اهواز است. ایشان هم‌اکنون کتابدار مؤسسه آموزش عالی جهاد دانشگاهی خوزستان است. آمادگی الکترونیکی، مدیریت دانش و رفتار اطلاع‌یابی از جمله علایق پژوهشی وی است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی